

12a. Jornada Marta Mata

8 de febrer del 2020

Renovació versus Innovació i els Drets dels Infants

MARTA MATA - IRENE BALAGUER / IRENE BALAGUER - MARTA MATA

Benvinguda i obertura

M. Assumpta Baig.

Presidenta de la Fundació Marta Mata Garriga.

Marta Mata en el seu discurs de l'any 1999, quan va ser investida Doctora Honoris Causa per la UAB, deia:

“Benaurat Plató, que va concebre la República com el marc de la política democràtica i de l'educació dels infants, ahora, i benaurada la civilització que ha après de somiar-ho amb ell” (...) “El somni és un element configurador de l'educació pública, que ha de ser somniada, viscuda interiorment pels que la volen, encara que no existeixi en la realitat, si és que prenen el compromís de la seva realització.”

Marta Mata i Irene Balaguer van ser fidels a Plató i somiaren, i van lluitar perquè l'educació dels més petits deixés de ser una necessitat social. Els anys 1970 i 1980, els llocs on es tenia cura dels més petits es deien Guarderies. Algunes depenien de Serveis Socials, d'altres de Sanitat i unes quantes de Treball i Benestar Social. La Marta Mata i la Irene Balaguer, juntament amb altres mestres, treballaren perquè la cura dels infants de 0 a 3 anys assolís la categoria d'etapa educativa i es reconegués com a dret de tots els infants de 0 a 6 anys l'atenció de qualitat, tenint en compte les seves necessitats específiques, tal i com consta en la Convenció dels Drets de l'Infant, que el mes de novembre passat va celebrar els 30 anys de la promulgació.

A la passió que totes dues sentien per l'educació dels més petits, hi sumaven l'interès per trobar la paraula més adequada per anomenar el lloc on educar-los, perquè com diu Michel Foucault, les paraules no són neutrals.

Quan la Irene ens va deixar- a finals de l'any 2018- reflexionava en la diferència de significat de les paraules "innovació & renovació" en el camp pedagògic. I en una de les darreres entrevistes amb professors de Girona deia: "Innovar, en la nostra llengua vol dir introduir un element nou, i això és molt poca cosa. Nosaltres som molt més ambiciosos. Nosaltres el que volem és que a partir d'introduir elements, pensaments i qüestionaments nous, es transformi la realitat i es redefineixi. Per tant, hem de fer la Renovació Pedagògica que contràriament a la innovació, fa referència a canvi."

I en una entrevista a la revista Infància núm. 210 deia: "S'ha demostrat que l'Escola Nova fa persones amb capacitat de decisió, amb llibertat d'expressió, amb capacitat d'interrelacionar els problemes, persones realment creatives i, a més felices, cosa que no interessa al sistema. Per tant, ara més que mai hem de defensar aquesta escola activa, l'escola nova, per lluitar contra aquest sistema neoliberal que vol anul·lar les persones que pensen de manera diferent". (...) "Tornem a estar en un combat que no sabem com acabarà".

La Irene era qui proposava i preparava cada any la Jornada Marta Mata. I quan ens reunirem per organitzar aquesta 12a. Jornada vam acordar reflexionar i debatre sobre Innovació & renovació, i que ho faríem amb el pensament de la Marta Mata i la Irene Balaguer, i amb la certesa que és el que hauria agradat a la Irene. Valorava molt el suport i la confiança que la Marta Mata li donava.

Enguany hem organitzat la Jornada només al matí:

1. Conferència : Renovar per avançar. Diàleg amb Marta Mata i Irene Balaguer
2. Dinàmica participativa.
3. Una pausa per fer un mos.
4. Taula d'experiències
5. Resum del treball dels grups participants a la dinàmica.

i abans de la cloenda ens comentaran el treball que haurem fet en grups.

I recollint la voluntat de la Marta, de Saifores se n'ha de sortir enfortit, no sols del treball fet, sinó també amb un bon dinar.

Bona feina i bona estada.

Renovar per avançar.

Diàleg amb Marta Mata i Irene Balaguer

Joan Soler Mata.
Fundació Marta Mata Garriga i Universitat de Vic.

Presentació

Em fa molt respecte parlar de la Marta Mata, i més davant de persones que la van conèixer. I també parlar de la Irene Balaguer, a qui vaig conèixer, tot i que no prou com per poder-ne parlar a fons. La coneixença de la Marta Mata la vaig completar amb estudis, com pertoca, però pel que fa a la Irene Balaguer, confesso que no m'he dedicat a fons, sinó d'una manera parcial, a estudiar allò que va escriure. Segur que aquí hi ha moltes persones que podrien parlar d'una i l'altra amb més propietat del que ho pugui fer jo.

Recordo que quan va morir la Marta Mata i vaig anar al tanatori vaig trobar-hi la Irene Balaguer, i em va sortir l'expressió: em sap greu, pobra Marta. I amb aquella característica tan seva, de donar respostes ràpides va dir: què dius, pobres de nosaltres sense la Marta!

A la Irene Balaguer la vaig conèixer a la Universitat de Vic perquè ella i la Pepa Òdena venien a fer algunes sessions a la diplomatura de Mestre d'Educació Infantil i eren tutores de pràctiques a les Escoles Bressol municipals de Barcelona.

En aquesta xerrada, ordenaré les idees reivindicant el diàleg com a element essencial de l'educació i d'aquí el nom de la ponència *Diàleg amb Marta Mata i Irene Balaguer*, dues persones amb una profunda actitud renovadora que miraven endins del grup, de la institució, del lloc on eren i que tenien una gran capacitat de dialogar amb l'exterior, intentant establir ponts entre la continuïtat d'idees i principis i el progrés d'aquestes idees i principis. **“Les paraules pensen”** —va dir algú apuntant al fet que el pensament col·lectiu que va promoure la formació i l'ús de les paraules continua actuant i

constitueix una força enriquidora del pensament dels parlants—; cada paraula en la nostra opció, en la nostra boca, en **el nostre diàleg**, en la nostra ploma, cada paraula que recreem, ja porta d'antuvi i ens lliura el seu valor, un tresor humà que es transmet al llarg dels segles i a través de generacions. (...) **Les paraules pensen i ens ajuden a pensar: ens remetent a una realitat viva i ens suggereixen uns canvis vitals.**”¹

M'agradaria dialogar amb Marta Mata i Irene Balaguer a través de textos seus, per construir un relat i una explicació global. Potser equivaldria, en el món artístic, a fer un trencadís, seleccionant fragments de textos de totes dues, amb el perill que això comporta, i ajuntar-los per intentar construir el relat que seria la imatge del trencadís, que espero que no acabi resultant una trencadissa.

El pedagog Antoni Tort, col·lega meu a la Universitat de Vic, escriu: “Vivim, com explica François Dubet sota el regnat de les antinòmies. I així els grans noms i les grans oposicions es mantenen i es reforcen: escola tradicional i escola activa, equitat i competitivitat, pedagogies dures i pedagogies toves, paidocentrisme i logocentrisme, llibertat i autoritat, teoria i pràctica.”²

La pregunta és si quan parlem o plantejem aquests dos termes, renovació i innovació, estem davant d'una antinòmia que construïm o davant de dues paraules o conceptes que tenen un ús molt polisèmic. En el fons, depenent de qui els faci servir i on, pot ser que faci referència a elements molt iguals.

Ramon Rourera, degà de la Facultat de Ciències de l'Educació de la Universitat de Lleida, escrivia l'any 1995:

“Innovació deu ser una de les paraules més emprades en la literatura pedagògic-didàctica del moment. Tothom fa experiències innovadores. Tots estem immersos des de fa temps en reformes i, per tant tots fem canvis. Les revistes professionals recullen convocatòries de projectes innovadors, cada any hi ha congressos d'innovació, premis a la innovació educativa i didàctica. La Universitat haurà d'avaluar les innovacions en continguts i metodologia.”³

Partint de les Jornades de Lleida, de les quals ja han passat 25 anys, he intentat reconstruir l'evolució del concepte *innovació*, que és un dels més utilitzats i repetits. És evident que la innovació projecta l'educació i l'escola cap al futur perquè porta associat, o hauria de portar sempre, objectius de canvi o de millora. Qualsevol reflexió sobre la innovació aconsella una mirada al passat, per sotmetre el concepte a la lògica passat-present. Faig aquestes consideracions perquè sovint persones que s'autodenominen innovadores no acostumen a tenir consciència del pas del temps, i només semblen interessats pel present cap al futur, o sigui en la novetat del moment. En el nostre cas

¹ Mata, M. (1983), “Renovació pedagògica”, dins M. Mata (2010), *Per avançar en l'educació*. Vic: Eumo, p. 103.

² Tort, A. (2012), “Innovar o conservar a l'escola: una anàlisi en tres nivells”, *Pedagogia i treball social*, 3, p. 66.

³ Rourera, R. (1995), “Pròleg” dins *Jornades Maria Rúbies. Recerca i Innovació educativa*. Lleida: UdL, p. 9.

l'anàlisi paral·lela entre *innovació* i *renovació* ens obliga, encara més, a utilitzar la perspectiva històrica.

A Catalunya, l'expressió renovació pedagògica o renovació educativa s'ha de situar en la necessitat de definir allò que és nou i que defuig la temptació de la conservació. En part, la novetat i la conservació constitueixen l'essència de l'acte educatiu. La capacitat de donar resposta a noves necessitats posa en tensió la pedagogia i li demana noves respostes als canvis socials, econòmics, polítics i culturals.

Alguns autors situen l'origen de la innovació educativa en la dècada de 1960, coincidint amb el desenvolupament de les Ciències de l'Educació. No hi ha acord ni coincidència entre els diferents autors a l'hora de situar l'amplitud i el límit dels conceptes d'innovació i renovació, que estan relacionats. Tot i que més endavant insistirem en aquest punt, no voldria passar per alt la precisió que va fer Jordi Monés sobre el concepte de Renovació Pedagògica:

“És un concepte que s'utilitza al nostre país per valorar els canvis que s'han produït en el món educatiu especialment referits al segle XX. Cal no confondre la renovació pedagògica amb la innovació educativa. Mentre aquesta darrera, malgrat les seves connotacions sociopolítiques està concebuda des de la perspectiva tècnicoeducativa, la renovació pedagògica és un concepte essencialment políticopedagògic, sobretot en el nostre país, ateses les característiques socioculturals, sociolingüístiques i sociopolítiques.”⁴

Segons aquest plantejament, la renovació pedagògica seria la identificació del moviment de mestres i pedagogs que impulsen el progrés i el canvi de l'escola i l'educació. En el mateix univers conceptual, la innovació educativa estaria relacionada amb les intervencions, decisions i processos orientats al canvi, que impulsarien els actors de la Renovació Pedagògica.

Françoise Cros, prestigiosa professora i investigadora francesa, va dirigir un ambiciós projecte de recerca a l'Institut Nacional de Recerca francès sobre el tema de la innovació escolar i va presentar un llibre amb el resultat de l'anàlisi de més de tres-centes definicions d'innovació localitzades entre els anys 1960 i 2000. Més enllà d'aquesta publicació, la professora Cros en l'anàlisi de la innovació diu també que aquestes definicions, a més d'abundants, són suggerents de cara a delimitar el significat polisèmic del concepte i l'ús que se'n fa. Segons ella, la diferència entre reforma i innovació, un altre possible concepte per oposar, radica en l'origen on es produeix el canvi, i és una diferència de nivell institucional: les autoritats educatives són les responsables de la reforma i les bases són les que impulsen les renovacions. La diferència entre renovació i innovació radica en els objectius. Veiem que fa una lectura diferent de la de Jordi Monés, perquè se situa en un altre context. Segons ella, renovació seria la transformació superficial. La innovació tindria relació amb la transgressió. Diu també que la diferència entre experimentació i innovació, rau en que l'experiència es basa en el mètode científic i la

⁴ Monés, J. (1987), *Diccionari abreujat d'educació*. Barcelona: Graó, p. 74.

innovació té més a veure amb l'aventura. La diferència entre revolució i innovació, marcada pel grau de la transgressió, la defineix com a radicalitat en la revolució i qualitat en la innovació.⁵

Així doncs, podríem sintetitzar la lectura del resultat d'aquesta recerca dient que la innovació suposa una transgressió no radical que, en els seus inicis, té un caràcter d'aventura no necessàriament fonamentada en bases científiques que, d'altra banda, ja es construiran al llarg del procés. Aquestes reflexions ens formulen una pregunta: estem parlant d'una antinòmia o de conceptes molt polisèmics que en contextos diferents s'utilitzen amb significats creuats?

Per desenvolupar aquests conceptes i relacionar-los amb el pensament educatiu de Marta Mata i Irene Balaguer, seguiré un guió amb quatre punts.

1. Per avançar en educació: el sentit de la renovació pedagògica

A casa nostra, les definicions són de caire molt divers i de manera especial les que es refereixen a la innovació, perquè són molt genèriques, com la de l'OCDE del 1969: "la innovació és la recerca de canvis que d'una manera directa tenen com a objectiu la millora del sistema educatiu", mentre que d'altres tenen més a veure amb el caràcter tècnic i didàctic dels canvis, en la línia d'allò que plantejava Jordi Monés, o en la definició de Jaume Carbonell: "La innovació consisteix en una sèrie d'intervencions, decisions i processos, amb un cert grau d'intencionalitat i sistematització, que tracten de modificar actituds, idees, cultures, continguts, models i pràctiques pedagògiques."⁶

No sé fins a quin punt està contraposat aquest concepte amb el de renovació, perquè crec que a casa nostra la renovació pedagògica té un sentit molt profund, atès que li hem donat un caràcter no només de concepte, sinó un nom propi, al darrera del qual n'hi ha d'altres de persones i institucions, però parlem de Renovació Pedagògica en el sentit de nom propi i també en la línia que Joan Domènech escrivia:

⁵ Vegeu: Cros, F. (2001), *L'innovation scolaire*. París: INRP.

⁶ Carbonell, J. (2001), *La aventura de innovar. El cambio en la escuela*. Madrid: Morata.

“La renovació pedagògica neix com el resultat d’incidir en les situacions educatives per tal de millorar-les, trobar solucions a situacions conflictives o problemàtiques, o introduir nous elements en la pràctica escolar. Aquesta voluntat té com a referència el context educatiu en el qual actua - generalment, les experiències són renovadores en un context educatiu concret i difícilment traspassables - , ho fa des del pluralisme pedagògic, ja que no s’identifica amb cap corrent concret, i s’enriqueix a partir del contrast entre punts de vista diversos.”⁷

Podríem continuar analitzant definicions de renovació educativa i veuríem com es reforça molt aquesta idea de nom propi.

El mateix Jaume Carbonell en un altre treball diu:

“Hi ha conceptes com reforma, innovació i renovació extraordinàriament polisèmics que es defineixen i adquireixen sentit d’acord amb els àmbits educatius que afecten i del seu abast, del context històric i cultural i de la seva orientació política i ideològica. És per això que parlem de calidoscopi de significats. (...) El concepte de renovació pedagògica l’hem heretat de la nostra tradició educativa avantguardista que arrenca, sobretot, de principis de segle. La renovació actua de revulsiu davant l’immobilisme de la institució escolar i dels agents escolars, i tracta d’alterar les concepcions i les pràctiques escolars. En aquest sentit, implica un procés de reflexió i compromís, així com una actitud de canvi permanent. Tot procés de renovació pedagògica, al nostre parer, hauria de comportar, alhora, un procés de millora de la qualitat d’ensenyament, una transformació de l’escola en una línia més integradora i democràtica i una professionalització docent més crítica, autònoma i compromesa”.⁸

És evident que renovació i innovació ens remetent al canvi per millorar l’educació.

Alexandre Galí reflexiona en un dels seus escrits:

“Viure, en última instància, és la cosa més fàcil del món. El que costa és navegar, conduir-se amb seny propi, tenir un nord, una orientació i seguir-la amb perseverança.”⁹

Seguint aquest consell, diria que potser el que és important de la renovació i la innovació és el lloc on ens dirigeix. En les diferents interpretacions del concepte, una i altra ens porten a la idea d’avançar: renovació i innovació, el canvi per avançar.

La Irene Balaguer diu:

“La renovació: una escola com a laboratori de pedagogia, oberta i dialogant amb el context, els avenços científics, tecnològics i culturals del seu temps; per

⁷ Domènech, J. (1995), “Aproximació a la renovació pedagògica”, *Temps d’Educació*, 14, 2n semestre, p. 176.

⁸ Carbonell, J. “Interrogants i reptes de la renovació pedagògica”, *Perspectiva escolar*, 201, gener 1996, pp. 2-9.

⁹ Galí, A. (1931), *Per la llengua i per l’escola*. Barcelona: Publicacions de “La Revista”, núm. 95, p. 66

tant, una escola en procés constant de canvi, de millora, d'imaginació i curiositat, de reflexió i acció transformadora.”¹⁰

He intentat buscar elements comuns, pensant que potser el millor del debat és si tenim clar que la Marta Mata i la Irene Balaguer ens porten al canvi *Per avançar en l'educació*, que és justament el títol del recull de textos de la Marta Mata - i és alhora el títol d'un dels articles que conté- editat per EUMO a la Col·lecció Textos Pedagògics, l'any 2010.

2. Dues trajectòries i un compromís

Aquest objectiu d'avançar en l'educació, amb dues trajectòries i un compromís, de la Marta Mata i la Irene Balaguer s'ha de situar en el marc de les tensions i els dinamismes de l'educació a Catalunya durant el segle XX i els inicis del XXI.

Com a estudiós de la Història de l'Educació, als estudiants els dic que la trajectòria de la Marta Mata serveix per entendre l'educació de Catalunya al segle XX i al canvi de segle. La Marta va néixer el 1926 i va viure l'educació del primer terç de segle a través de la seva mare i dels mestres d'aquella generació. La Irene Balaguer ens permet entendre, sobretot, la segona meitat del segle XX i gairebé dues dècades del XXI. Dues trajectòries paral·leles en el sentit que avancen en una mateixa direcció, amb un interval de retard en el sentit cronològic.

Són trajectòries configurades per una activitat molt extensa i intensa i amb una corba ascendent en totes dues: joventut, maduresa i plenitud, trencada molt sobtadament, especialment en el cas de la Irene Balaguer.

La segona i la tercera generacions de mestres renovadors –la Marta era de la segona i la Irene de la tercera- vinculats a la segona i tercera onades de renovació pedagògica: la primera onada, la Renovació Pedagògica de la

¹⁰ Balaguer, I. (2014), "L'Escola d'Estiu de Rosa Sensat", *Perspectiva Escolar*, 376, monogràfic juliol-agost, p. 25.

República, la segona, durant el franquisme i la tercera a partir de la democràcia.

L'Escola de Mestres Rosa Sensat i l'Escola d'Estiu han estat llocs de trobada i d'inici de treball conjunt, de preocupacions, de construcció de somnis amb aquests dos itineraris compartits per l'anhel de construir en els dos casos, una síntesi pedagògica de molts elements diferents a partir de la realitat d'escoles i de la institució Rosa Sensat, de Barcelona ciutat, de Catalunya, d'Europa i el món.

Una altra característica d'aquestes trajectòries és que totes dues han contribuït a elaborar una pedagogia pròpia, no igual, però amb elements comuns, de síntesi, amb la voluntat de xuclar i amarar-se de tot el que ha passat abans. Pedagogia compartida i complementària. El moll de l'os d'aquesta pedagogia és la defensa d'una escola pública, laica i gratuïta en el marc d'una revolució pedagògica constant. És un element nuclear, i n'assenyalaria d'altres, on se n'hi engloben molts més.

És una pedagogia de síntesi entre l'ideal polític i el pedagògic: la idea de l'educació pública i l'escola pública com a binomi indissociable, la idea d'una bona escola per a tothom en una ciutat educadora; una idea molt pròpia de la Marta Mata.

Es tracta d'una pedagogia que considera l'infant que creix, que juga, que aprèn, que llegeix, que participa, com a centre de l'educació. El mestre que aprèn que sap, que estudia, que investiga, que ensenya, que comparteix, que aplica una bona pedagogia, és un element imprescindible en educació. No hi ha lloc per un fals debat entre si primer és el nen o el mestre. El nen és el centre i el mestre és l'element imprescindible en aquesta pedagogia. I l'educació no pot prescindir del paper rellevant de la ciutadania, amb la idea de ciutadà en el marc d'una societat democràtica i justa. I sempre amb una atenció especial a l'educació de les primeres edats.

Per dialogar amb elles, Marta Mata i Irene Balaguer, cal triar alguns elements que poden servir per reflexionar sobre educació. Els temes de l'índex del llibre de Marta Mata *Per avançar en l'Educació* (2010), poden ajudar-hi: L'educació i l'escola pública; La formació dels mestres i la renovació pedagògica; Llengua i educació i Infància, ciutadania i educació.

L'article de la Irene Balaguer "Marta Mata, mirant al futur" (2007)¹¹, del qual més endavant en reproduïm un fragment, parlava de temes referits a la Marta i amb els què ella també s'identificava: l'escola, els mestres -que són l'element fonamental de l'educació-, la relació privilegiada amb infants i joves, la formació de mestres, la participació, el treball en equip, les famílies, la llengua. Aquestes propostes, l'índex del llibre esmentat i l'article de la Irene Balaguer, em van suggerir provar de construir un diàleg que serà ràpid i inacabat i que gira sobre sis eixos importants de les dues propostes pedagògiques compartides i complementàries.

¹¹ Balaguer, I. (2007), "Marta Mata, mirant el futur", *In-fàn-ci-a*, 159, novembre-desembre, p. 5-7.

3. Diàleg a partir de sis eixos

Eix 1. La importància de fer memòria per construir el present i el futur.

El valor de la història de l'educació en la pròpia formació pedagògica ha estat present en els treballs de Marta Marta i, més particularment, en el llibre conjunt amb Maria Josep Udina, *Pensem en la nova educació* (1981). A partir d'una revisió i una re-lectura de les aportacions del passat, l'obra planteja els temes clau de l'educació en el marc de l'escola, el sistema educatiu, la formació dels mestres i el temps i l'espai de fora l'escola. També aquí es destacava la simbiosi entre educació i novetat-renovació-progrés (l'antinomia tradició/renovació):

"A partir d'allà on som, l'educació ens ha de dur a un lloc nou a cada època, l'educació és novetat, per això és renovació. Si l'educació no renova, ja no és educació. I això ho hem vist al llarg de la història."¹²

És una lliçó per a algunes persones que avui parlen d'innovació i de canvi a l'escola, amb una ignorància absoluta en relació al passat. Aquesta lògica passat- present- futur és imprescindible per construir el lligam entre la continuïtat i el canvi.

La ignorància en relació al passat és un problema actual que difícilment combatrem perquè, com passa amb altres temes, per desgràcia, els estudiants de mestres ja no aprenen història de l'educació i de la pedagogia, quan és clar que el fet de conèixer el passat ens ajuda a construir el present.

La Irene Balaguer, en la conferència inaugural d'unes jornades sobre educació infantil a Granada, deia:

¹² Mata, M. i Udina, M.J. (1985), *Pensem en la nova educació*. Barcelona: Rosa Sensat/ Ed 62, p. 6.

“Pero a pesar de ser de los que piensan que nos es imprescindible conocer la historia, nuestra historia, para poder comprender la realidad, hoy he pensado que podría ser más interesante considerar lo que durante estos años se ha aprendido, o creo que se ha aprendido.”¹³

En definitiva, fa un joc de paraules mostrant la importància de conèixer la història, el passat. El valor de la història de la educació en la pròpia formació pedagògica, és un element interessant que trobem en els textos de la Marta Mata i la Irene Balaguer. Com deia la Marta Mata:

“A mi personalment, que per edat i per tradició familiar havia pogut conèixer i fruit d'aquella educació en els Grups Escolars del Patronat de l'Ajuntament de Barcelona i a l'Institut Escola de la Generalitat de Catalunya, m'emocionava comprovar que els meus records no eren la fixació sentimental d'una llegenda, sinó el resultat d'una acció política, i política preparada i coordinada des de diferents focus de la pell de brau, i des d'unes dècades abans. I encara em va emocionar més escoltar que les nostres trobades eren, podien ser, una continuació de la fecunda trobada entre els mestres del regeneracionisme de la *Institución Libre de Enseñanza* i els del moviment català de renovació de l'escola en les primeres dècades del segle. Sospitava, i sospito, que va ser la millor relació de col·laboració que ha tingut lloc entre el centre peninsular i Catalunya i que ara, llavors, es refeia i s'ampliava.”¹⁴

Un passat viscut i transmès per la generació anterior als qui no l'havíem viscut, com és el cas de la Irene Balaguer, que també fa una reflexió interessant sobre la formació com a educadora que va rebre a Barcelona en una escola renovadora.

Eix 2. La construcció de l'escola, lligada a fer equip i comunitat.

Estem parlant dels principis educatius de dues dones, dues pedagogues amb una fixació lògica en la idea de fer escola, de construir escola, i de fer-ho en equip, per bastir un element que supera l'àmbit de l'escola: la comunitat.

Cal destacar que per fer escola, la Irene Balaguer apel·lava a tres Declaracions:

“En aquests contextos cal destacar tres Declaracions per la repercussió que han tingut més enllà de l'àmbit estricte dels mestres i de l'escola d'estiu: la de l'any 1975, *Per una nova escola pública*; la de 1976, *Per una nova escola pública catalana*, que és revisada el 1985, i la de 2005, *Per una nova educació pública*. Tots tres són documents d'ampli abast, on els mestres hem tingut l'oportunitat d'expressar l'educació, l'escola i el sistema educatiu que

¹³ Balaguer, I. (2000), “Veinte años aprendiendo”, dins VVAA, *La educación y la cultura de la infancia*. Granada: Patronato Municipal de Educación Infantil, p. 41-49.

¹⁴ Mata, M. (1988), “Per l'escola pública”, dins M. Mata (2010), *Per avançar en l'educació*. Vic: Eumo, p. 77.

somiàvem, per un estat democràtic els primers, i per una Europa dels ciutadans el darrer.”¹⁵

En el pensament de totes dues, hi ha un element indissociable, que és fer equip. Fer escola és fer equip.

Segons la Irene Balaguer:

“L’equip no és una cosa d’avui. És quelcom que s’ha anat defensant, construint, transformant, des de l’inici fins ara. Sense equip no es pot fer escola. Hi ha d’haver temps per compartir i per debatre, crear i pensar junts. Si no hi ha aquest elements l’escola no podrà avançar.”¹⁶

Veiem, doncs, que el treball en equip és un element definidor de Rosa Sensat i de l’escola pública:

”L’Escola d’Estiu i els cursos d’hivern permeteren la proliferació d’escoles ben diverses i en barris i poblacions ben diverses, autocoordinant-se i dotant-se d’uns principis de canvi i de continuïtat, de continuïtat i de canvi, en el ja vell corrent de l’escola nova o activa, de la valoració del grup-classe, de l’equip de mestres, de la importància de la col·laboració efectiva entre pares i escola. (...) L’equip de mestres, no el mestre, ha d’entendre quines són les prioritats dels nens i nenes. (...) La relació amb les famílies ha de ser de complicitat per construir conjuntament un projecte, per construir escola.”¹⁷

Eix 3. L’educació dels més petits.

L’educació dels 0 -3 anys com a pilar d’un sistema educatiu, inclusiu, més just i més democràtic.

En el llunyà 1979 i en plena transició democràtica, Marta Mata ja ho reclamava al Congrés dels Diputats a Madrid:

¹⁵ Balaguer, I. (2014), “L’Escola d’Estiu de Rosa Sensat”, *Perspectiva Escolar*, 376, monogràfic juliol-agost, p. 25.

¹⁶ Entrevista a Irene Balaguer. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat, 9 d’abril de 2018.

¹⁷ Mata, M. (1999), “L’educació pública, l’escola pública”, dins M. Mata (2010), *Per avançar en l’educació*. Vic: Eumo, p. 71.

“El plantejament educatiu i pedagògic global és el que propugnem per al parvulari, el Jardí d’Infants, la guarderia, de l’Escola Maternal i l’Escola Bressol, com preferim dir a Catalunya. Aquest plantejament comporta concebre totes aquestes institucions no només en relació amb la seva funció assistencial, que hi pot ser, o amb la sanitària que sempre hi ha de ser, sinó d’acord amb la seva funció educativa.”

En el canvi de segle, en la conferència ja citada, a Granada, la Irene Balaguer acabava dient, després d’enumerar el que s’havia après els darrers vint anys: “Hem descobert que l’escola infantil és l’escola de l’aprenentatge, una escola de formació continuada de tothom per a tothom”¹⁸, no només per als infants de 0-3 anys, sinó per a tothom, també per als pares i mares, les famílies i també per a les educadores.

Permeteu-me fer un parèntesi: hem d’agrair moltíssim a la Irene Balaguer la tossuderia per aconseguir el Pla Especial que permetia que educadores de llar d’infants es poguessin treure la diplomatura de Mestre, i se’n va sortir. Jo vaig tenir el privilegi de participar-hi amb Rosa Sensat i en sóc testimoni. Uns anys més tard, llavors jo era degà, i em va tocar donar-li la mala notícia que el pla que havíem dissenyat per fer el mateix amb el grau, no es va poder tirar endavant per manca d’alumnes. Quan li vaig dir que l’aniria a veure, ella ja sabia que li donaria una mala notícia. “Però vine. M’estimo més que parlem”, em va dir.

Eix 4. La formació de mestres per renovar l’escola.

Arrel de la mort de Loris Malaguzzi l’any 1994, la Irene Balaguer va escriure un article a la revista *In-fàn-ci-a*, on explica el pensament del pedagog, i penso que aquest és el tipus de mestre que a ella li hauria agradat formar:

“un mestre capaç de dialogar, entre teoria i pràctica, que fos motor de canvi i d’innovació educativa, amb curiositat intel·lectual, capaç de combinar pedagogia, poesia i política al servei de l’infant.”¹⁹

Irene Balaguer ho completava amb la idea que la formació del mestre té moltes cares i que, a banda de les institucions, apel·lava també, en algun dels seus textos, a la responsabilitat dels mestres en la pròpia formació permanent. “Heus aquí altra vegada, l’univers que han constituït i en què s’han format els nostres mestres: un model de formació continuada fet en la seva pràctica i reflexió, en la col·laboració entre ells, a l’escola, a les escoles d’estiu, en grups de treball i seminaris, i que ha donat lloc no sols a una panoràmica pedagògica variada, imaginativa, en la qual tot mestre pot trobar la seva pròpia personalitat, sinó que ha integrat a l’escola catalana molts mestres de fora de Catalunya.”²⁰

¹⁸ Balaguer, I. (2000), “Veinte años aprendiendo”, dins VVAA, *La educación y la cultura de la infancia*. Granada: Patronato Municipal de Educación Infantil, p. 41-49.

¹⁹ Balaguer, I. (1995), “En homenatge a un mestre i amic”, *In-fàn-ci-a*, 83, març-abril, p. 2-3.

²⁰ Mata, M. (2004), “Mestres”, dins M. Mata, *Per avançar en l’educació*. Vic: Eumo, p. 149.

Aquesta visió apel·la a la formació permanent, no només com a algun element vingut de fora o sobreposat, o de responsabilitat que els altres ens han d'oferir, sinó també la responsabilitat de cada mestre en la pròpia formació. Ambdues defensen un model de formació prou conegut: el de l'Associació de Mestres Rosa Sensat, l'espai per debatre idees, generar diàleg, compartir experiències, inquietuds, confrontar dubtes, créixer conjuntament, on alguns elements pràctics són essencials: les revistes, les Escoles d'Estiu, els grups de treball i els viatges pedagògics com a forma de coneixement.

Eix 5. Enfil·lar-se a les espatlles dels gegants, per pensar l'educació.

Per mirar el món i pensar en el futur, ens hem d'enfil·lar a les espatlles dels gegants, que són els pedagogs que ens han precedit, començant per Plató i continuant per tots els que venen al darrere. Cal agafar altura i veure-hi més enllà. L'horitzó que hem de veure és Europa i el món. I també cal que ens apropem als nous referents, no només als passats, amb la capacitat, l'interès i la curiositat per descobrir-los.

La Marta Mata i la Irene Balaguer no vivien només de la història de la pedagogia passada, sinó que també tenien un extraordinari coneixement del pedagogs de l'actualitat, entre d'altres, Meirieu i Malaguzzi. La importància dels referents queda palès en aquest article d' Irene Balaguer:

“La teoria, com a memòria d'allò que durant segles ha significat l'escola i l'educació. La teoria que aporta les idees dels grans pensadors, sempre vinculades a la realitat i als canvis que varen significar en la pràctica i en la manera de viure a l'escola des de les Il·lunyanes Grècia i Roma fins a la silenciada obra educativa i escolar de la República, amb les influències dels grans pedagogs d'aquell moment en la nostra realitat. La teoria que aporta el com i el perquè Maria Montessori va influir decisivament en els parvularis o la clara influència de Decroly, de Freinet o de Dewey, i el que hi havia de comú i de diferent en la pràctica i en la teoria de cadascun.”²¹

²¹ Balaguer, I. (2007), “Marta Mata, mirant el futur”, *In-fàn-ci-a*, 159, novembre-desembre, p. 6.

Eix 6. Els drets dels infants i el compromís polític i pedagògic.

Els drets de l'infant són el darrer eix a través del qual, segons la proposta que hem fet a l'inici, dialogarem amb Marta Mata i Irene Balaguer. Els drets de l'infant representen la confluència del compromís polític i pedagògic, perquè en el fons hi ha l'horitzó d'una escola justa i democràtica.

L'editorial de la revista *In-fàn-ci-a* del mes de desembre de 2009 (fa vint anys i és vigent encara ara) ens diu:

“Conèixer la *Convenció dels Drets de l'Infant*, és la primera obligació que tenim les persones adultes per a poder comprendre el seu abast, per poder estar atents a totes aquelles lleis i aquelles polítiques que d'acord amb la Convenció haurien de tenir en compte els infants, per a poder informar a tot infant dels seus drets i molt especialment per respectar-los. Respectar els drets de l'infant, és una qüestió inherent a les idees i les pràctiques de la renovació pedagògica, és una vella aspiració de milers d'adults que han tingut la sort de treballar a prop dels infants i escoltant-los, descobrir la seva persona. Una immensa sort que tenim els mestres i per tant un compromís en respectar i fer respectar la Convenció.”²²

Aquest concepte de drets de l'infant lliga profundament amb la de fer ciutadans, d'educar persones que puguin viure a la ciutat. Així ho afirma el text de Marta Mata, amb el joc de paraules que tant li agradava utilitzar.

“Fer ciutadans i, doncs, fer ciutat, és la comesa de l'escola avui dia, a l'urbs, al suburbi i al camp. Les ciutats han crescut i han creat i vessat qualitat de vida; han fet, i fan, país-ciutat: els països 'ciutadanegen'. La ciutat és una concentració de 'llocs' relacionats, on tothom i cadascú es mou i 'fa el seu lloc'. Llocs i relacions pensats per als grans; l'infant hi entra i s'hi mou de bracet o donant la mà als adults. Però 'el lloc' que la ciutat destina al nen és l'escola; un dia ve que els grans l'hi deixen, l'hi abandonen i, passat el primer trauma, que ara ja sabem com no cal que es doni, l'infant comença a 'fer-s'hi un lloc', a prefigurar el lloc que després ell mateix es farà en la ciutat, en la societat. L'escola esdevé el 'lloc' on es "ciutadanegen" els infants.”²³

4. Epíleg: de les lliçons als reptes i als deures

Acabo amb algunes reflexions, remarcant una mica més algunes idees que he anat exposant.

En un text de Marta Mata hi llegim:

“Tot és necessari per entendre i comprendre un infant i per ajudar-los tots a créixer i ajudar els pares en concret i la societat en general a comprendre'ls i ajudar-los.”²⁴

²² “Editorial: Ara fa vint anys”, *In-fàn-ci-a*, 171, novembre 2009, p. 1.

²³ Mata, M. (1990), “La institució escolar i la ciutat”, dins M. Mata (2010), *Per avançar en l'educació*. Vic: Eumo, p. 329.

²⁴ Mata, M. (1988), “Per l'escola pública”, dins M. Mata (2010), *Per avançar en l'educació*. Vic: Eumo, p. 84.

Tot és necessari i en aquest “necessari”, jo hi posaria el debat d’idees, perquè totes dues pedagogues tenien capacitat per suggerir i encetar debats sobre conceptes de pedagogia, de filosofia, de política i la necessitat de generar aquestes idees. En aquest “tot necessari” hi voldria posar una alerta dels perills de voler institucionalitzar o uniformitzar les innovacions. Les experiències tenen vida pròpia, història pròpia i és un error pensar que tot s’ha de repetir i replicar de la mateixa manera.

En el “tot necessari” hi ha també el compromís amb la infància, l’exigència de formar mestres capaços de construir escola i d’identificar-se i desenvolupar un projecte educatiu.

M’agradaria ressaltar la necessitat que l’escola estigui centrada en l’aprenentatge de l’infant, que és qui aprèn, i en el valor de conèixer el passat, que al capdavant és allò que ens dona eines per actuar amb valentia i, si cal, també per preparar-nos per poder desobeir i avançar cap a la utopia educativa democràtica.

L’any 2014 la Irene Balaguer va escriure en un article que ja hem citat:

“En una conferència a l’escola d’estiu de 1969, el doctor Jordi Rubió formulava dues preguntes que, des del nostre punt de vista, defineixen el que han estat les Escoles d’Estiu de Rosa Sensat: “Qui són aquests bojos que cada any munten i desmunten una Escola d’Estiu? Qui són aquests capaços de trobar tantes i noves formes d’expressió?”²⁵

Si se’m permet la llicència, jo diria: qui són aquestes dues dones boges per la pedagogia, l’educació, la infància i per tots els elements que he intentat desgranar? La Irene Balaguer en el mateix article, segueix el fil de les preguntes:

“Quaranta-cinc anys (ara ja 50 anys) després, es podrien formular les mateixes preguntes, i mentre siguin vigents, l’escola d’estiu, els grups de treball es mantindran, senzillament perquè en el país hi haurà uns mestres i professors prou bojos per organitzar-la, sempre diferent, perquè és viva. Seguirà canviant, evolucionant, creixent o disminuint, però **per enfortir l’educació i l’escola serà necessària la trobada regular de mestres compromesos a millorar, a interrogar-se, a plantejar-se nous reptes, sabent que per aconseguir-ho cal l’equip**”.²⁶

I també cal que ens continuem enfilant a les espatlles dels gegants. En aquest cas, a les espatlles de dues gegantes molt properes com eren la Marta Mata i la Irene Balaguer.

²⁵ Balaguer, I. (2014), “L’Escola d’Estiu de Rosa Sensat”, *Perspectiva Escolar*, 376, monogràfic juliol-agost, pp. 26-27.

²⁶ *Ibidem*, p. 27.

Dinàmica participativa

Coordinen: Núria Bolet, Núria

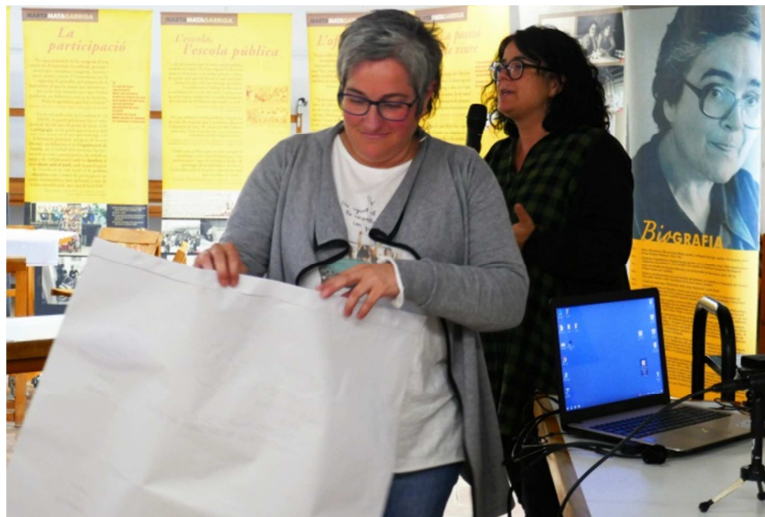
Forgas, Mireia Maluenda i Anna Valls.
Fundació Marta Mata Garriga i Descoberta.

La dinàmica gira a l'entorn del concepte de canvi físic i canvi químic, entenent el canvi físic com aquell que afecta la "forma" i és reversible i el canvi químic com aquell que afecta "l'essència" i és irreversible. Per posar l'audiència en situació se'ls proposa fer un avió de paper i fer-lo volar com a "metàfora" del canvi físic.

En segon lloc es reparteix una targeta a cadascú on hi ha escrit un ingredient per fer un pastís i se'ls proposa que busquin els altres ingredients. Fer el pastís és la metàfora del canvi químic. D'aquesta manera també, es fan els diferents grups de treball on debate sobre el canvi.

Així doncs el debat gira a l'entorn d'aquelles actuacions, accions individuals, polítiques educatives... que suposen fer un canvi pel canvi (pel simple fet de canviar segons una moda...) o les que suposen un canvi en l'essència.

La conclusió és que els canvis que realment afecten l'essència del sistema són aquells que posen l'alumne en el centre, fent-lo protagonista i responsable (ja sigui aplicant les noves tecnologies o no). El canvi ha d'estar en la mirada i no tant en les eines que es puguin utilitzar.

Taula d'experiències

El material natural a les mans dels infants

Marta Secall.

Escola Bressol Xiquetes i Xiquets, de Valls.

L'experiència que presento és la història, la vida, el dia a dia... de les Escoles Bressol Municipals de Valls, que he viscut des de l'inici.

Un recorregut que comença l'any 1985 i que mai s'acaba... Durant tot aquest temps anem fent canvis, canvis que molts cops provoquen dubtes i incertesa, amb interrogants que originen més interrogants de moments de canvis que no sabem el perquè.

Parlem molt que **NO** sabem el que volem, però **SÍ** que tenim clar el que **NO** volem.

A partir que comencem a veure i qüestionar-nos allò que **NO** volem i el **PERQUÈ** no ho volem comencem a fer un canvi de mirada i ens plantegem:

- Per quina escola apostem?
- Quina cultura d'infant tenim?
- Que és els que necessiten els xiquets les xiquetes?
- Quin compromís tenim com a mestres?
- I l'equip? Ens formem?
- Com organitzem el temps, els espais i material?
- I les famílies, on tenen cabuda?

Una trajectòria on els interrogants, el diàleg, la reflexió, el respecte, l'escolta... són les nostres eines per canviar, per poder donar resposta a les necessitats dels infants, per vetllar pel seu benestar i els seus **DRETS**.

Davant de tantes preguntes, que ens generen més preguntes, tenim la necessitat de rebre un acompanyament de professionals de la petita infància. La Carme Cols i el Pitu Fernandez ens acompanyen en cada moment, en cada pas des d'una nova mirada.

A poc a poc, donem veu al concepte d'infant, donem coherència als espais i als materials, temps al temps, parlem de nosaltres, de l'equip, de les famílies...

Venim de moltes activitats, proposades col·lectives, fent sempre tots el mateix, on l'adult és el protagonista, venim de la pedagogia de la intervenció, de la rapidesa, del fer, fer i fer més, venim d'un tracte per tots igual, d'unes necessitats úniques per a totes i tots, venim d'un món de plàstic, repetitiu, poc motivador i sensible, venim de... i fem camí cap a la individualitat, cap a la pedagogia del respecte, de l'escolta, de ser-hi ara i aquí, cap a la diversitat de les necessitats de cada un d'elles i ells, cap a un món natural, cap a...

L'observació i la reflexió ens acompanyen a sortir d'un un món ple de plàstic, amb estances tancades, amb mil propostes de joguines estructurades, per fer-nos pensar en noves propostes, en diferents espais de vida per la petita infància, en un equip obert, reflexiu, motivat, il·lusionat...

Aquest recorregut, que és un recorregut que mai s'atura, ens porta a un infant que viu envoltat de natura. La natura li ofereix un ventall de materials naturals que anirà descobrint amb el pas del temps i farà créixer les seves històries. La seva activitat autònoma es va enriquint, donant pas a un infant capaç i competent i que creix a partir de les experiències del dia a dia. A un infant que des dels moments quotidians anirà teixint relacions amb els altres xiquetes i xiquets. Amb tranquil·litat, respecte... A un infant que conviu en un espai ric d'olors, colors, mides, animalons, flors, arbres... A un infant que transforma els diferents materials naturals en allò que ella o ell vol. A un infant...

Avui, gairebé després de més de 30 anys, hem vençut molts reptes, creant escenaris diferents: vius, rics, naturals, amables, tranquils, provocadors... Mostrant dia a dia les petites històries i el joc.

Troband un infant únic i diferent, autònom, capaç, competent, un infant que confia en ell mateix, protagonista del seu joc, un infant que respecta perquè és respectat...

Un infant capaç de transformar qualsevol material natural en allò que vol.

La conclusió de tot el que vivim a l'escola amb les xiquetes i xiquets ens fa dir que tots els infants tenen el DRET de tenir uns espais pensats, cuidats, rics, preparats per poder fer créixer les seves històries, les seves vivències, els seus aprenentatges...

- El dret de ser alimentats, cuidats, estimats.
- El dret de ser tractats com a persona única, irrepètible, capaç i competent.
- El dret de ser respectats tal com són.
- El dret de ser acompanyats, escoltats, mirats i reconeguts per l'adult.
- El dret a tenir temps, temps per jugar, descobrir, manipular, construir i projectar, per equivocar-se, temps per relacionar-se...

EL DRET DE SER LLIURES i no ser jutjats.

Innovació i reflexió educativa a través de projectes ERASMUS+

Cèlia Raventós Mestre.

Escola El Castellot. La Múnia-Castellví de la Marca.

En la nostra participació en aquesta jornada, ens proposem compartir l'experiència del nostre centre en projectes internacionals, fent especial èmfasi en les possibilitats de reflexió i innovació educativa que se'ns han obert arran de la participació en aquests projectes.

La nostra intervenció sobre projectes Erasmus+ pot haver sorprès o encuriós algunes persones de la sala: Erasmus? No són aquelles beques dels universitaris per anar a estudiar a l'estranger? Certament, fins al 2013, el programa Erasmus s'adreçava exclusivament a l'educació superior, mentre les escoles tenien la possibilitat de realitzar projectes Comenius, de manera que cada acció adreçada a un sector diferent rebia un nom diferent (Leonardo, Grundvig, Erasmus, Comenius, etc). A partir de 2014 es van agrupar totes les accions sota el nom d'Erasmus+, i es van distingir diferents accions clau (Key Actions). De manera que la l'acció clau 1 (KA1) es centra en la mobilitat del professorat per a l'aprenentatge, i l'acció clau 2 (KA2) en la cooperació per a la innovació i l'intercanvi de bones pràctiques.

En aquest punt, val la pena fer un incís sobre el que nosaltres entenem per innovació, i que és el que hem estat fent durant els darrers 7 anys, en què hem participat en projectes internacionals. Entenem innovació com aquells canvis, aquelles actuacions que són noves per a nosaltres, que introduïm amb un objectiu, que són sostenibles i es mantenen en el temps, i que impliquen sortir de la nostra zona de confort.

Innovació:

- nou per a nosaltres
- sostenibles, es mantenen en el temps
- sortir de la nostra zona de confort

D'aquesta manera, per posar un exemple, potser el treball per projectes - que fa molts anys que altres centres estan desenvolupant- podria ser una innovació en un centre que comença a treballar amb aquesta metodologia.

Projectes europeus

La nostra participació en projectes europeus va començar el curs 2013-14, amb un projecte [eTwinning](#) anomenat "Let's celebrate together". Es tractava d'un projecte molt senzill, en què cada centre compartia la manera com celebrava les diferents festes al llarg de l'any (castanyada, Nadal, Sant Jordi, etc.) Vam contactar amb els nostres socis, i vam realitzar el projecte en la plataforma eTwinning. eTwinning és una plataforma finançada per la Comissió Europea, que té la voluntat de ser la comunitat de centres escolars i professorat d'Europa. Ofereix una colla d'eines i recursos que faciliten la cooperació entre diferents centres (espai per a projectes, correu electrònic, eines telemàtiques, etc.). Aquest primer projecte tenia una durada d'un curs escolar, i tenia el triple objectiu de cooperar en aquesta activitat senzilla, conèixer l'entorn eTwinning, i preparar el terreny per a un possible projecte Erasmus+.

Per què?

La motivació inicial per a participar en projectes internacionals va ser la llengua anglesa, el fet d'oferir a l'alumnat la possibilitat d'utilitzar la llengua en contextos comunicatius reals i significatius. Així, vam plantejar el primer projecte eTwinning des de l'àrea de llengua anglesa.

Però aviat ens vam adonar, que participar en projectes internacionals tenia implicacions que sobrepassaven una sola àrea: sovint havíem de realitzar activitats interdisciplinars, treballar en equip tant en el centre, com amb els socis de l'associació, se'ns plantejaven reptes nous, als quals havíem de donar respostes noves (innovació?), un ús més intensiu de les TIC, necessitat de formació, etc.

Amb tot, i quan ja sabíem que participar en projectes no era cosa d'un sol professor i des d'una sola àrea, vam decidir tirar-nos a la piscina i iniciar un projecte Erasmus+ (KA2): Discovering Europe.

Discovering Europe fou el primer projecte **Erasmus+** en què va participar

la nostra escola. Es tracta d'una associació estratègica formada per 10 centres socis, finançat per la Comissió Europea en el marc dels programes Erasmus+ (KA201). Juntament amb els nostres socis a Polònia, Grècia, els Països Baixos, Alemanya, Finlàndia, Romania, Itàlia, Eslovènia i el Regne Unit, vam treballar plegats durant 3 cursos (2014-2017) amb tres objectius principals:

- Fomentar l'autonomia del nostre alumnat com a aprenents, i el treball cooperatiu
- Promoure un ús més intensiu i eficient de les TIC (Tecnologies de la informació i la comunicació)
- Millorar la competència lingüística en llengua estrangera de l'alumnat i el professorat participant

Aquest projecte fou seleccionat com a **Bona pràctica i Història d'èxit** per la Comissió Europea, tal com es veu en la [Plataforma de Resultats](#), on es publiquen tots els projectes Erasmus+, i fou mereixedor del **Segell de Qualitat eTwinning** que atorga el Ministerio de Educación y Formación Profesional. Al mes d'octubre i novembre de 2019 vam ser convidats a participar en dues conferències internacionals per presentar aquest projecte a Brussel·les. Les **activitats** del projecte Discovering Europe s'engloben en 3 eixos:

Eix 1. TEACH & LEARN

Aquestes activitats estan directament relacionades amb diferents àrees curriculars, i es basen en la metodologia de les webquest. En el nostre cas, vam fer webquests modificades, en què cada escola havia de completar dues tasques: -en un primer moment, l'alumnat de cada centre havia de fer una cerca d'informació sobre el tema proposat a la webquest, amb la finalitat de compartir-la en un web amb la resta de participants de totes les escoles.

- Acabat el termini de la tasca 1, quan tothom havia publicat un contingut, començava la tasca 2: Per equips, l'alumnat accedeix als continguts publicats al web, i tria el que prefereix per a fer la tasca 2.
- Aquesta segona tasca té un caràcter pràctic, implica un resultat tangible i cal realitzar-la en grup.

Vam realitzar dues webquests cada curs, en total 6, que es van recollir al nostre [Twinspace](#). Són aquestes:

[AMAZING EUROPE](#) (curs 14-15). Webquest per a conèixer els diferents països participants. Resultat: Exposició de murals i un Quiz a cada escola

[TRADITIONAL SONGS OF EUROPE](#) (curs 14-15). Enregistrament de cançons tradicionals. Resultat: Concert amb cançons tradicionals traduïdes a L1

[COMIC \(HI\)STORIES](#) (curs 15-16). Publicació d'episodis històrics rellevants. Resultat: Recull de còmics sobre moments històrics dels diferents països.

[THE ART OF BUILDING](#) (curs 15-16). Estudi i publicació de les característiques d'edificis de cada país. Resultat: Exposició de maquetes a cada escola.

[FOLK TALES IN PUPPET THEATRE](#) (curs 16-17). Selecció i publicació de contes tradicionals. Resultat: Representacions amb titelles a cada escola.

[TREASURE HUNT](#) – Our national parks (curs 16-17). Descripció de parcs nacionals/naturals de cada país. Resultat: Exposició de pósters a cada escola.

EIX 2. CONNECT & PLAY Aquestes activitats tenen un caràcter més lúdic, i permeten a l'alumnat participar-hi d'una manera més lliure tant a l'escola com a

casa, a través de la plataforma eTwinning. El projecte inclou dues propostes d'activitat "Connect&Play" cada curs. Exemples d'aquestes activitats són "Who is who", en què es proposa relacionar imatges i descripcions dels participants; "My perfect holidays", amb entrevistes online entre l'alumnat de diferents centres. Trobareu totes aquestes activitats al nostre Twinspace (menú Pages): <https://twinspace.etwinning.net/543/home>

EIX 3. LEARNING MEETINGS

Durant els tres cursos de durada del projecte es va realitzar una trobada a cadascun dels 10 centres participants, amb alumnat i professorat dels 10 països:

Curs 2014-15	Curs 2015-16	Curs 2016-17
Desembre 2014 Krize – Eslovènia (coords.)	Octubre 2015 Dinkelscherben – Alemanya	Octubre 2017 Norwich – UK
Març 2015 Gliwice – Polònia	Desembre 2015 Patras – Grècia	Març 2017 La Múnia – Catalunya Maig 2017 Cluj-Napoca – Romania
Maig 2015 Amersfoort – Països Baixos	Març 2016 Sassari, Sardenya – Itàlia	
	Maig 2016 Pielavesi – Finlàndia	

Cada escola seleccionava un grup d'entre 3 i 5 alumnes per participar a cada trobada, acompanyats de dos professors. Cada escola amfitriona rebia un grup d'entre 27 i 35 alumnes d'entre 11 i 13 anys acompanyats d'un total de 18 professors. L'escola amfitriona s'encarregava de l'organització d'activitats d'aprenentatge amb l'objectiu de conèixer aspectes del país acollidor i la seva cultura, sempre treballant amb metodologies col·laboratives i fomentant l'autonomia de l'alumnat. En el nostre cas l'alumnat participant ha estat seleccionat entre l'alumnat de 6è de cadascun dels tres cursos. Un total de 28 alumnes i 7 professors diferents van participar en les trobades presencials d'aquest projecte.

En cada trobada dedicàvem un matí al "Guest Day" (dia dels convidats). Durant aquest matí, els diferents equips visitants eren assignats a diferents grups-classe (dues o tres classes) per a fer-hi un taller sobre un aspecte de la cultura del seu país, molt sovint implicant activitats artístiques, folklòriques, etc. Atès que un dels objectius del projecte era aprendre a treballar en equip, vam considerar que una manifestació cultural tan nostra com són els Castells seria una molt bona activitat per compartir. De manera que vam contactar amb els

Castellers de Vilafranca i vam anar a Cal Figarot a fer un taller de Castells, a aprendre'n. Després vam adaptar el taller i el vam traduir a l'anglès, per compartir-lo en la primera trobada a Polònia, el març de 2015. Vam ensenyar als alumnes de 3r i 4t què són els Castells, com s'anomenen, quins tipus de construccions hi ha, què és la pinya, quins elements la formen... i en vam fer una amb una enxaneta i tot! L'activitat va tenir tant èxit que la vam anar adaptant i millorant per presentar-la a diferents països: Polònia, Alemanya, Països baixos, Grècia, Finlàndia i Regne Unit. En altres ocasions (a Itàlia i Romania) vam fer tallers relacionats amb Sant Jordi.

La participació en aquest projecte fou molt ben valorada per tots els centres participants, i de fet va ser un punt d'inici per a futures col·laboracions en altres projectes Erasmus+.

N'és un exemple el nostre segon projecte "Learning with the Arts" (2017-2019). Aquest projecte tenia una durada de 2 cursos, amb 8 socis de diferents països: Polònia, Finlàndia, Grècia i Catalunya (de l'antic projecte Erasmus +) i Itàlia, Romania, Alemanya i Portugal (que eren nous en el programa Erasmus+).

OBJECTIUS del PROJECTE

1. Facilitar l'aprenentatge de les **matemàtiques i la ciència** i fer-les més atractives a l'alumnat
2. Facilitar l'aprenentatge de la **llengua anglesa** i reforçar la motivació de l'alumnat en aquesta àrea
3. Intensificar l'**exposició de l'alumnat a les arts** i fomentar l'expressió artística i creativitat
4. Construir la consciència **intercultural** de l'alumnat i prevenir la xenofòbia
5. **Desenvolupar, implementar i compartir mòduls i activitats** basats en l'enfoc proposat
6. Millorar la formació del professorat a través de l'**intercanvi d'idees i pràctiques**

Aprenentatge a través de les arts

El projecte està basat en la idea d'integrar diferents arts en el procés d'ensenyament-aprenentatge d'altres matèries: matemàtiques, ciència i llengua estrangera. D'aquesta manera es pretén facilitar l'aprenentatge d'aquestes matèries, millorar la motivació dels estudiants per aprendre-les, així com l'exposició a les arts i l'estímul de l'expressió artística i la creativitat.

PROCÉS

Les escoles estaven aparellades durant tot el projecte, de manera que els socis amb experiència Erasmus+ donaven suport als nous: Poland-Italy / Finland-Romania / Greece- Germany / Catalonia-Portugal

L'estructura era similar a la de Discovering Europe, amb disseny d'activitats interdisciplinars en què l'art hi tenia un paper rellevant per a facilitar la comprensió (matemàtiques, ciència, geografia, etc.), activitats comunicatives més lúdiques a través d'eTwinning, i sis trobades presencials en sis escoles diferents.

El març de 2017 i el novembre de 2018 vam ser amfitrions de trobades Erasmus, en cadascun dels projectes. El nostre alumnat va acollir l'alumnat visitant, i vam dissenyar activitats col·laboratives per a conèixer aspectes del nostre país i la nostra cultura, sempre utilitzant estratègies col·laboratives, fomentant la cooperació entre alumnat dels diferents països. L'organització d'aquestes trobades ens va portar a col·laborar amb l'Ajuntament i diferents entitats del municipi per organitzar diferents actes. Cal destacar el "Parents' evening", el vespre en què les famílies són convidades al local de "La Societat", i en què cada país visitant ofereix una petita presentació, dansa, representació del seu país. Hi van participar també tots els balls i elements de les festes majors del municipi: Gegants, Dracs, diables, bastoners, panderetes, i en acabar vam fer una cercavila de festa major fins a l'escola! Tota una experiència!

Abans d'acabar aquest projecte, i veient les possibilitats que ens oferia el treball cooperatiu i les necessitats de formació que teníem com a docents, ens vam decidir a sol·licitar un nou projecte Erasmus+, en aquest cas en l'acció clau 1 (KA1): mobilitat per a la formació del professorat. En l'avaluació del primer projecte, Discovering Europe, mentre la majoria de coordinadors manifestàvem la dificultat d'implementar el treball en equip per a fer les activitats, la coordinadora del centre del Regne Unit expressava que no havia fet res d'especial, que sempre treballen amb aquesta metodologia. Per aquest motiu vam pensar que seria interessant visitar el centre per veure en primera persona com és el dia a dia en aquest centre, i quines estratègies utilitzen per al treball cooperatiu en els diferents cicles. Així, vam sol·licitar el projecte Erasmus+ KA1 "Aprendre a cooperar i cooperar per aprendre al S.XX1". Aquest projecte tenia una durada d'un curs. Començava al juliol de 2018, amb la visita de 4 professors del nostre centre a l'escola Catton Grove Primary School de Norwich (UK) durant la primera setmana de juliol.

Durant el curs 2018-2019 vam fer una activitat de formació interna al centre, en coordinació amb el CRP i en el marc del Pla de Formació de Zona, per a fer la transferència de l'experiència, i reflexionar i decidir entre tots quines actuacions podíem fer a l'escola per fomentar l'autonomia i la cooperació del nostre alumnat. Aquest projecte va tenir molt bons resultats, que s'han mantingut en el temps, i que han contribuït a millorar les dinàmiques de l'aula i la proposta educativa del nostre centre.

Es diu que cal anar amb compte amb la participació en projectes Erasmus+, ja que tenen un component addictiu. Deu ser el nostre cas, ja que aquest curs 2019-2020 hem iniciat un nou projecte KA2: TELE (Towards Effective Language Education).

Som centre coordinador d'una associació de 6 centres a Polònia, Finlàndia, Eslovènia, Salamanca i el Regne Unit. En aquest cas ens proposem fer activitats de formació del professorat (formació entre iguals) a cada centre, sobre aspectes relacionats amb l'aprenentatge de la llengua estrangera (aprenentatge competencial, llengua oral, gramàtica i estructures, expressió escrita, ...).

Durant el projecte l'alumnat dels diferents centres col·labora en el diari digital TELE+ telejournal.eu. Al final de cada curs, quatre alumnes de cada centre tindran l'oportunitat de participar en una trobada a l'escola de Norwich (Regne Unit).

Podem concloure que la participació en projectes Europeus és una magnífica oportunitat per a la reflexió i la innovació educativa. Aquesta ha estat la nostra experiència a l'Escola El Castellot fins al moment, en què proposant-nos iniciar una línia per a la millora de la llengua anglesa a l'escola, ens hem trobat participant en diversos projectes que ens han impulsat a sortir de la zona de confort, i a proposar accions de millora i innovació educativa a nivell de centre, alhora que hem ampliat la nostra xarxa, hem après a utilitzar eines TIC, ens hem format com a equip i hem treballat conjuntament amb tota la comunitat educativa i les entitats del municipi.

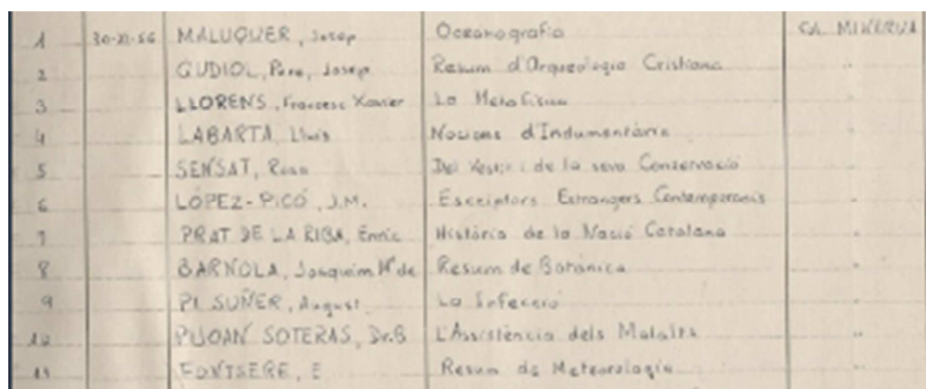

Redefinim la Biblioteca Escolar

Mariona Trabal i Arnau Ravés.

Biblioteca Marta Mata de l'Escola Orlandai de Barcelona.

L'Escola Orlandai és una escola pública situada a Sarrià, i per tant, té un tipus de família -que ha optat per l'escola pública, quan el districte està farcit d'escoles concertades- amb nivell cultural alt i, a més, molt implicada a l'escola, amb qui és molt fàcil treballar, i amb els nens i nenes també. Per tant, si al llarg de la xerrada penseu que som afortunats de poder fer tot el que fem, teniu raó. També som afortunats perquè aquesta escola la va fundar el 1965 un equip de mestres joves amb el nom de Talitha. La M.Teresa Codina va ser-ne la primera directora i va ocupar-se que hi hagués una biblioteca que funcionés. I va demanar a la Marta Mata que portés la biblioteca. És per això que la biblioteca actual porta el seu nom.

1	30-21-66	MÀLUQUER, Josep	Oceanografia	CA. MIKÉRYA
2		GUARDOL, Pere, Josep	Resum d'Arqueologia Cristiana	
3		LLORENS, Francesc Xavier	La Metafísica	
4		LABARTA, Lluís	Noions d'Indumentària	
5		SENSAT, Rosa	Del Vestir i de la seva Conservació	
6		LÓPEZ-PICÓ, J.M.	Escriptors Estrangers Contemporanis	
7		PRAT DE LA RIBA, Enric	Història de la Massia Catalana	
8		BARNOLA, Joaquim M de	Resum de Botànica	
9		PLA SUÑER, August	La Infèrcia	
10		PUJAN SOTERAS, Dr.B	L'Assistència dels Malsalts	
11		FONTSERÉ, E	Resum de Meteorologia	

Pàgina del primer catàleg de la biblioteca, escrita per la Marta Mata

Som, doncs, hereus d'una tradició de qualitat de molts anys. Quan vam arribar nosaltres l'escola i la biblioteca ja funcionaven molt bé.

Més endavant, la bibliotecària va ser l'Àngels Ollé, i després l'Eulàlia Valeri. És a dir, tres persones molt actives en els anys de recuperació de literatura per als infants.

Al cap d'uns quants anys, l'escola es va convertir en cooperativa de mestres i se li va canviar el nom pel d'Orlandai. La primera bibliotecària va ser la Teresa Colomer, més endavant la Marta Balaguer, i ara hi som l'Arnau Ravés i jo, Mariona Trabal. Ell és l'actual i jo l'anterior. No hi ha dubte que juguem amb avantatge amb una tradició com aquesta.

Sempre ha estat una biblioteca viva. Les nenes –a l'inici només hi havia nenes- s'emportaven un llibre a casa cada setmana.

Durant molts anys la biblioteca ha funcionat, com la majoria, amb taules i cadires, on també es podia treballar, no només llegir. Ara ens plantegem si la lectura no s'hauria de fer en llocs més agradables i còmodes, que ens convidin a gaudir del plaer de la lectura. Les noves tecnologies permeten treballar en molts altres llocs i no necessàriament a la biblioteca. Vam comprovar que els

coixins i llocs còmodes, eren molt pocs i estaven molt sol·licitats pels alumnes, perquè intentàvem que la lectura fos un plaer, i ho era.

Ho hem vist en un club de lectura on parlen dels llibres que els han agradat i els que no, i en recomanen o no la lectura. La conversa literària ha de ser un moment de plaer i en un mobiliari adient, amb zones toves.

I vam pensar a modificar l'espai. Com que les famílies formen part activa de la comunitat escolar, mestres, famílies i alumnes vam parlar de què podíem fer perquè la biblioteca fos més còmoda. I estem construint sofàs amb palets els caps de setmana. La idea és reciclar elements i transformar la biblioteca en un espai més còmode i agradable, aprofitant la llum natural i seguint el criteri de sostenibilitat que forma part de la filosofia de l'escola.

També voldríem transformar la mediateca, que és en una sala annexa. Les noves mediateques no tenen només mètodes per buscar informació, sinó també per fer creació i ens plantegem reconfigurar l'espai per assolir aquest objectiu. Per poder transformar la informació que trobem en la creació de nous elements, calen els mitjans per poder-ho fer sense haver d'esmerçar temps en preparar-ho tot.

Parlem ara del Catàleg. Per presentar als usuaris el catàleg de la biblioteca, fèiem servir fins fa poc el del Departament d'Ensenyament, el Epèrgam, que és un bon catàleg, però no està adaptat a l'alumnat, no arriba als nens i les nenes perquè és poc il·lustrat, poc visual i hi ha elements que no hi estan contemplats, com per exemple accions massives de retorn de llibres, de préstec, de canvis de préstec. Ens resultava poc pràctic perquè no facilitava algunes accions que ens semblaven importants, com la possibilitat que els alumnes participessin accedint directament al fons.

Quan organitzem el fons de la biblioteca, posem els llibres de cara, de manera que es vegi la portada, perquè per als alumnes les portades són més significatives que els lloms.

La pàgina web és oberta <http://bibliotecaorlandai.blogspot.com/> i tothom pot accedir al catàleg i aprofitar els recursos. Els llibres es presenten amb fotografia de la portada, i classificats segons l'edat per la qual estan pensats, amb el codi de colors que utilitzen totes les biblioteques, i amb títols i autors.

També es pot consultar documents i les novetats i saber quins són els llibres més prestats, cosa que com a bibliotecaris ens és molt útil, conèixer quines adquisicions han tingut més èxit i quines no han estat encertades, i com organitzar els préstecs.

També amb el catàleg, que es molt intuïtiu, el préstec és més senzill. Es basa en icones fàcilment interpretables, i per tornar a prestar un llibre només cal tenir-lo en pantalla i prémer un botó. Els alumnes més grans també poden fer el préstec. Abans, per fer un préstec calia teclejar deu vegades més que ara i no quedava constància de la persona a qui es prestava el llibre, motiu pel qual sovint se'n perdien. Amb el nou sistema queda tot molt més clar. Amb el catàleg actual, es poden buscar llibres per títol, autor o matèria.

Les biblioteques van néixer perquè, en general, la gent no tenia prou recursos econòmics per comprar llibres. Ara ja no és tan així i les biblioteques tendeixen a oferir elements que no són a les cases, com impressores 3D i làser... En països com Finlàndia, EEUU i altres, ofereixen molts mitjans. Són un espai de creació més.

Veiem també que els continguts culturals van molt més enllà dels llibres: els videojocs, per exemple, a través dels mòbils i webs, són continguts culturals que no tenen lloc a la biblioteca, no han estat mediat i la nostra feina és desgranar el bo del dolent. Cal fer aquesta mediació, perquè els alumnes no hi accedeixin sense criteri, a la babalà, sinó de manera segura. A la biblioteca es fa mediació entre les persones i el món editorial i es tria allò que val la pena segons el nostre criteri. També caldria fer-ho amb els videojocs. De moment és una declaració d'intencions, un projecte. De fet, encara no ens hi hem posat. Tenim 6.000 llibres i ordinadors, però no tablets ni videojocs, ni els sofàs acabats.

També fem xarxa amb altres biblioteques de primària i secundària de centres públics amb qui compartim bones pràctiques, que ens permeten organitzar activitats amb el barri, com la Marató de Cultura, que es fa cada any a l'entorn d'un tema determinat. L'any passat el subjecte de la Marató va ser el Feminisme i el Gènere. La Marató consta de la xerrada d'un especialista en el tema i d'una representació o una lectura de l'alumnat, que tingui relació amb la temàtica treballada. Es fa a diferents punts del barri, i nens i nenes escriuen allò que els ha agradat i ho llegeixen a les persones que passen.

Les biblioteques públiques del barri hi col·laboren proporcionant llibres seleccionats i munten catifes gegants en una plaça perquè tothom pugui asseure's i llegir de manera relaxada a l'aire lliure. I en una altra plaça, es fa una proposta més de creació: una empresa d'art munta una sèrie de catifes amb àlbums il·lustrats oberts i unes peces modulables semblants als legos per, partint de la lectura, fer alguna cosa amb aquestes peces. Es pot allargar la

història i recrear la pàgina. Els participants ho valoren molt. L'objectiu és compartir, i analitzar què va bé i què no.

El paper de les famílies és bàsic per crear xarxa. Abans els nens i les nenes s'enduien cada setmana un llibre a casa, que havien de llegir i retornar durant la setmana. Fa uns deu anys vam veure que aquesta activitat era com un deure pel als alumnes, perquè s'havia de fer per ordre de la mestra. A qui li agradava llegir li anava bé, però a qui no li agradava, no. Segur que fèiem lectors perquè oferíem bona literatura i es tractava d'això, però va semblar que el que s'havia d'aconseguir era que la lectura formés part de la vida de les criatures, que fos tan natural com menjar. I es va anul·lar l'obligatorietat del llibre setmanal, d'acord amb les famílies. Fer lectors era un desig compartit, perquè tothom creu en la importància de la lectura.

Es va crear una comissió de famílies (només s'hi van apuntar mares) que es va implicar molt, no només a resoldre coses pràctiques com folrar, llibres, enganxar cartells... sinó en pensar com implicar el màxim nombre de famílies a animar els fills i filles a llegir a casa. Van sorgir noves i bones idees: -la constitució d'un club de lectura que, cada dos mesos es reuneix a les 7 del vespre on hi estan convidades les famílies i els mestres, havent llegit el llibre acordat. I els nens ho saben. Val a dir que no va tan bé com hauria d'anar, perquè hi venen mares que ja tenen fills grans i no són a l'escola, hi ha més mestres antigues, perquè les actuals acaben el dia cansades... S'envelleix una mica el club i intentem rejuvenir-lo, amb exalumnes.

- la creació d'una subcomissió de mares que s'encarrega del manteniment d'una cartellera a l'entrada de l'escola, on:

-es pengen fotografies del racó de lectura de casa i dels llibres que llegeixen a casa grans i petits.

-els nens i nenes apunten en papers de colors, segons cada edat, quin és el seu autor preferit. En el cas dels més petits, els pares els hi ajuden.

-per preparar la commemoració de Sant Jordi conviden les famílies a fer alguna cosa a casa amb els nens, que tingui a veure amb art, manualitats i lectura, per penjar-ho a la cartellera o exposar-ho en taules instal·lades sota la cartellera, i demanen als nens i nenes que portin llibres de la seva biblioteca personal que els agradin, però que no siguin els més estimats perquè no se n'hagin de desprendre

-quan arriba Sant Jordi, es dona a cada nen i nena un tiquet per cada llibre que ha portat, es munta una parada a la terrassa del costat de la biblioteca i cada tiquet permet triar un llibre que han portat altres nens i nenes, fent així un intercanvi.

-el mes de setembre es demana què han llegit pares, fills i mestres durant l'estiu i què recomanen als altres, i es penja a la cartellera. No és tan important la recomanació, com que els nens vegin que la lectura és cosa de tothom.

Cada setmana passen per la biblioteca totes les edats. Als infants de 3 anys se'ls explica un conte i se'ls regala un objecte que hi té relació. Al regal hi ha el títol i l'autor del conte, la fotografia de la portada i el nom de l'editorial.

Això promou que la família preguntí pel conte al nen o nena, pugui anar a la biblioteca pública del barri per buscar-lo i que l'infant li expliqui a la mare o al pare. És una manera d'implicar-hi la família i que els nens no es quedin només amb el record del llibre llegit.

Els alumnes dels altres cursos, llegeixen a la biblioteca de l'escola, còmodament i, si volen, es poden emportar el llibre o triar-ne un altre per llegir-lo a casa. Abans fèiem préstec de llibres de lectura a partir de 7 anys. Ara ho fem a partir de 6, perquè vam considerar que a 5 anys eren massa petits per fer-se responsables dels llibres i retornar-los quan toqués.

Un altre recurs són les maletes viatgeres, que contenen 4 elements: pel·lícula, música, revista i llibre. És una mostra del que hi ha a la biblioteca, i tots els alumnes ho poden demanar.

A banda que els alumnes vagin una hora a la setmana a la biblioteca, una tarda s'obre la biblioteca fora de l'horari escolar, i una mare es fa càrrec del préstec. Les famílies que ho volen poden estar una estona amb els nens llegint plegats i, naturalment, es poden emportar un llibre a casa. I com que el nen està amb un adult sabem que el llibre tornarà la setmana vinent.

Abans els alumnes més grans, després de Sant Jordi passaven per les classes preguntant als nens i nenes si els havien regalat algun llibre. I era una manera que tots veiessin si tenien llibres nous. Ara els grans pregunten també si tenen carnet de biblioteca pública.

Per acabar, dir que la feina de mediadors que fem els bibliotecaris, també la fem amb les famílies, i per Nadal i a final de curs recomanem bons llibres perquè els comprin als fills. Abans ho penjàvem a la web de la biblioteca i ara, a més, ho posem a les xarxes: facebook, instagram, twitter...

La biblioteca està oberta a altres biblioteques i altres escoles, sabem el que fan unes i altres i ens coordinem.

Fundació Marta Mata Garriga.

Em toca dir unes paraules de comiat.

Soc el Jaume Constantí i ocupo el càrrec de tresorer de la Fundació, fet que no ha d'inquietar ningú, ja que no us parlaré ni de la situació econòmica, ni dels deutes de la Fundació i, per descomptat prometo que a l'acabar no passaré la gorra.

Aquesta d'avui ha estat la dotzena jornada pedagògica Marta Mata. En totes les jornades el tema comú ha estat el dret dels infants. En les tres primeres ho vàrem dedicar a temes genèrics del món educatiu : la participació, la pedagogia i l'autonomia.

En les altres nou jornades, les educadores i els educadors han estat els protagonistes: Janusk Korczak, Celestin Freinet, Maria Montessori, Francesc Ferrer i Guàrdia, John Dewey, Ovide Decroly i per descomptat Àngels Garriga, Irene Balaguer i Marta Mata.

La nostra intenció és continuar analitzant el pensament i l'obra de persones que siguin referents pedagògics.

Agraïments.

Volem agrair a tothom l'assistència a la jornada d'avui i especialment l'esforç dels que han aportat xerrada i experiències. A totes i tots els que heu intervingut, a Descoberta per la seva disposició i col·laboració en tots els àmbits de la Jornada.

Us convidem a continuar en contacte amb nosaltres mitjançant la nostra pàgina web www.fundaciomartamata.org , facebook i twitter

Us podeu fer Amigues o Amics de Marta Mata col·laborant amb la Fundació al nivell que vosaltres desitgeu i pugueu.

Finalment, recordeu que treballar pels drets dels infants és la millor forma de tenir present la Marta Mata i la Irene Balaguer.

I res més, que segons m'acaben d'informar el dinar ja està a punt.

